

BİLİŞSEL PSİKOLOJİ AÇISINDAN KİMLİK SORUNU: DUYGUSAL ALT KİMLİK-BİLİŞSEL ÜST KİMLİK PROBLEMİ.. BU BAĞLAMDA KÜLTÜR, ANADİL VE MİLLİYETÇİLİK

Münir Aktolga
Nisan-2013

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİR SİSTEM OLARAK TOPLUM

NASIL VAROLUYORSUN, ÜRETEREK Mİ YOKSA DUYGUSAL REAKSİYOLLARLAMI?

MİLLET NEDİR, MİLLİYETÇİLİK NEDİR?

MİLLETİN VE MİLLİ-ULUS DEVLETLERİN DOĞUŞU..

KAPİTALİZM NASIL GELİŞİYOR?

KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE BİLİŞSEL-KÜRESEL KİMLİĞİN DOĞUŞU..

PEKİ BÜTÜN BU AÇIKLAMALARDAN ÇIKAN SONUÇLAR NELERDİR?..

GİRİŞ

Batı toplumlarının tarihsel gelişme süreçlerini düşününüz, kent-site temelli kapitalist toplumun feodal toplumun bağrından çıkıp geliştiği aşağı yukarı bin yıla yakın bir geçmişe dayanır. Herşey, tarihi akış içinde eşyanın tabiatına uygun bir şekilde aşağıdan yukarıya doğru adım adım gelişmiştir buralarda. Milletmiş-ulusmuş, ulus devletmiş bütün bunlar bu tabii gelişimin içinde hiç farkında olmadan ortaya çıkarlar. Öyle ki, varolanın ne olduğunu kavramak, bunları açıklama çabasına girişmek çok sonraları gelir insanların aklına! Yani, bilinç daima geriden gelir. Önce, son derece pragmatik bir şekilde maddi hayat yaşanılır, ancak daha sonradır ki, gene yaşanan hayatın zorlamasıyla onun bilinci de oluşmaya başlar. Peki ya bizde?

Bizde herşey tersinedir! Yeni, “modern-yaşam tarzı” önce yukardan aşağıya doğru dayatmalarla başlamıştır bizde! Önce, neyin nasıl yaşanılacağı belirlenmiş, daha sonra da, hakim sınıfın-elitlerin belirlediği bu zemin üzerinde yaşamaya zorlanmıştır insanlar!

Bazıları, bütün bunları, geleneksel toplumdaki kapitalizme geçişin iki doğal biçimi olarak sınıflandırmaya- açıklamaya çalışırlar; ama bana sorarsanız işin aslı hiçte böyle değildir! İşin altında, Batı'nın gelişmiş kapitalist ülkelerinin (Fransız İhtilali'nden sonra-özellikle de 19.yy'dan itibaren gelişmeye başlayan) kültür ihracına bağlı olarak ortaya çıkan ve “çevre” ülkeleri yarı sömürge haline getirmeyi amaçlayan “oryantalist”-pozitivist “devrimcilik” anlayışı yatmaktadır.

Kapitalizmi-emperyalizmi biz hep dar anlamıyla tek yanlı olarak ele aldık-öğrendik. Sermayeyi, sermaye ihracını falan hep tartıştık, anlamaya çalıştık da, onun aynı zamanda, yaratılan belirli bir kültüre-yaşam bilgilerine bağlı olarak ortaya çıkan bir yaşam biçimi olduğunu, kapitalizmin metropollerden dünyaya açılma-yayıma sürecinin, aynı zamanda, belirli bir kültür ihracıyla birlikte geliştiğini yeteri kadar dikkate almadık. Bunda da en önemli rolü, gene aynı mekanizmanın ürünü olan, “bilimi temel alan” pozitivist dünya görüşleri oynadı tabii! Öyle oldu ki, birçoğumuz, süreç içinde hiç farkında olmadan ortaya çıkan-yetiştirilen yerel-devşirme kadrolar haline geliverdik. “Çevre” ülkelerde emperyalizmin-üstelik de “ilerici, devrimci”- yarı sömürge kadroları böyle çıktılar işte ortaya! Gerisi arkadan geldi!

Sadece, "Oryantalizm" adı altında batılı ülkelerin desteği-rüzgarı yoktu bu devşirme-elit kadroların arkasında; onları, "devleti kurtarmanın" tek yolunun onu "modernleştirmekten-çağa uygun hale getirmekten" geçtiğine ikna eden pozitivist ideoloji de vardı. Varolan devlet sınıfının-elitin çıkarlarına uygun bir şekilde pozitivist dünya görüşüyle yetiştirilen bu "ilerici-devrimci" kadrolar önce iktidarı ele geçirdiler. Sonra da, yukardan aşağıya doğru "halkı eğiterek"- "yeni bir halk yaratmaya" başladılar!¹

İşte, son iki yüz yılımıza damgasını vuran sürecin mantığı budur. Önce bir "ulus devlet" yaratarak, daha sonra buna uygun bir millet-ulus yaratma hokkabazlığının mantığı budur. Batı'da, ulus devleti yaratan, aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalist üretim ilişkilerinin ürünü olan millet-ulus gerçeği iken, bizde kendine uygun bir millet yaratmaya çalışan bir "devletle" çıkılır yola! Bu nedenle, "millet", "devlet", "milliyetçilik" gibi kavramları yeniden tanımlamak gerekir bizde. Ne demek o öyle millettten önce varolan "devlet"! Önce bunu bir açıklayacaksınız, nedir, nasıl bir devlettir burada sözkonusu olan; hangi sistemin, sınıfın temsilcisidir o? Öyle "bürokrasi" falan diyerek geçiştiremezsiniz artık! Kimdir bu "bürokrasi"? Bürokrasi, belirli bir sınıfın devlet işlerini yürüten temsilcilerine-memurlarına verilen addır. E, ortada daha kapitalizm yokken-"kapitalist yaratmaya çalışan" bir devlet varken, kimdir nedir bu "devleti" yönetenler-burjuva yaratmaya çalışan o "devrimci" bürokratlar kimlerdir? Yok, "asker sivil aydın zinde güçleşmiş", yok "küçük burjuva devrimcileriymiş", kimse yutmuyor artık bu lafları! Alın işte varılan sonuç ortada! Kendisine uygun bir "ulus" yaratmaya çalışan o "devlet" ve onun "devrimci bürokratları" bir değil iki "ulus" birden yarattılar!

Ama tabi bununla kalmadı süreç; bu arada bir de, bu sürecin diyalektik anlamda inkârı olan başka bir süreç daha yaşandı! Bu nedenle, bugün bir yanda, pozitivistimin yarattığı-yapay etnik birimler olarak "Türk" ve "Kürt" ulusları-ulusalcılıkları, diğer yanda ise, bu devletçi sürecin inkârı olarak aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalizmin ürünü olan Türkiye ulusu-milleti; işte hayatın ortaya çıkardığı gerçekler bunlardır.

İlk bakışta herşey bir kavram kargaşasından ibaretmiş gibi geliyor insana, ama aslında öyle değil, işin altında yaşanan tarihsel gelişim sürecinin kendine özgü çelişkileri yatıyor. Peki,nasıl çıkacağız bu işin içinden, nasıl açıklayacağız bütün bu kavramları-bunlarla ifade edilmeye çalışılan kimlikleri- nereden nasıl başlamak gerekiyor işe?

BİR SİSTEM OLARAK TOPLUM

Önce, toplum nedir onu anlamaya çalışalım: Toplum, elementlerini insanların oluşturduğu bir sistemdir. Nasıl ki çok hücreli bir organizma, elementlerini hücrelerin oluşturduğu bir sistemse, toplum da insanlardan oluşan bir sistemdir. Milyarlarca hücre bir araya geliyorlar, birbirleriyle bağlaşılarak insanı oluşturuyorlar. Sonra, bu insanların bir araya gelmesiyle de toplum ortaya çıkıyor. Peki, insan ve hayvan, bunların her ikisi de çok hücreli organizmalar, ikisi de hücrelerden oluşuyor, bir hayvanlar topluluğu olan sürüyle, insan toplumu arasındaki fark nedir?

İnsan, üretme yeteneğiyle hayvandan ayrılıyor. Hayvan, çevrenin karşısında "duygusal reaksiyonlarla" hayatta kalma mücadelesi vererek varlığını sürdürürken, insan üreterek varoluyor. O halde, işin özü gelip üretime-üretim faaliyetine dayanmaktadır. Çünkü, üretim faaliyeti-yeteneği, bütün hayvanlarda ortak olan duygusal faaliyetlerin-yeteneklerin ötesinde bilişsel (cognitive) bir faaliyettir-yetenektir. Yani, ancak üretim ilişkileriyle birbirlerine bağlı olan insanlar tarafından planlı bir şekilde yapılabilir. Daha başka bir deyişle, belirli bir hedefe ulaşmak için plan yaparak problem çözmeye dayanan kolektif bir faaliyettir üretim.

¹ „Pozitivizm, dinin yerine bilimi koyarak yapılan bütün o yukardan aşağıya toplum mühendisliği faaliyetlerinin felsefi-ideolojik zeminidir. O, toplumsal gelişme yasası olduğuna inanılan belirli bilgi kalıplarını kullanarak mevcut sistemi muhafaza edebilme-sistemi kontrol altında tutma anlayışı olduğu kadar, aynı zamanda, bu bilgi kalıplarını kullanarak varolan sistemi, niteliğini değiştirmeksizin „değiştirerek“ yeni bir görünümle yeniden inşa etme anlamına gelen „devrim“ teorilerinin de kaynağı olur!“ www.aktolga.de 8.“Çalışma“.

İnsanlar ve toplumlar ancak bu tür yaratıcı bir faaliyet içinde varolurlar-gerçekleşirler. Adına “sürü” dediğimiz hayvanlar topluluğuyla, elementlerini insanların oluşturduğu insan topluluğunu birbirinden ayıran esas özellik işte budur. İnsan toplumu, her biri bilişsel-üretken bir unsur olan elementlerin (insanlar) oluşturduğu karmaşık bir sistemdir. Hayvan toplumu-sürü ise, elementlerinin duygusal-reaksiyoner unsurlar olduğu basit bir sistemdir.

Peki, hayvan da son tahlilde bir bilgi işlemesi değil midir, o da son tahlilde dışardan-çevreden gelen bilgileri (etkileri) sahip olduğu bilgilerle (bilgi temeliyle) değerlendirip-işleyerek hareket etmiyor mu? Bilişsel anlamda bir bilgi işlemesi faaliyeti olarak üretim faaliyetiyle “duygusal reaksiyonlar” arasındaki fark nedir, insanla hayvan arasındaki fark sürecin neresinde, hangi aşamada ortaya çıkıyor?

NASIL VAROLUYORSUN, ÜRETEREK Mİ YOKSA DUYGUSAL REAKSİYONLAR MI?

Varolmak, çevrenin etkilerine karşı koyabilmek demektir. Yani, belirli bir denge durumunu ayakta tutabilme çabasıdır varolmak. En azından böyle (bu çabayla) başlar. Çevre, yani bizim dışımızdaki ilişki halinde olduğumuz şeyler (objeler, nesnelere) bizi etkiler, bizim organizmamız da, mevcut durumunu-dengeyi korumak için bu etkilere karşı bir reaksiyon-tepki- oluşturur, olay bu kadar basittir! İşte bu reaksiyonlar zinciridir ki, adına benlik-nefs-self dediğimiz organizmal varlığımızı temsil eden instanzın gerçekleşme biçimi-varoluş fonksiyonu bunlardır ve buraya kadar insanla hayvan arasında hiçbir fark yoktur.

Tabii geniş bir yelpazeyi kapsar bu tür “reaksiyonlar”. Yani, “reaksiyon” deyince bundan hemen sadece, eliniz sıcak bir yere değince onu otomatikman çekmenizi, ya da, ormanda gezerken rasladığınız bir yılanı basmamak için gene otomatik bir şekilde kenara sıçramanızı anlamamak gerekir. Daha önceden sahip olduğunuz deneyimlere, bu deneyimlerle birlikte kayıt altına aldığınız sübjektif bilgilere göre hareket etmeniz de bu kategorinin içine girer. Örneğin, bir hayvanın su içerken saldırıya uğradığı bir yere daha sonra tekrar giderken bu olayı hatırlayarak ürkek-çekişen olması da gene duygusal bir reaksiyondur. Burada önemli olan, davranışların temelinde, hangi biçimde olursa olsun, etki-tepki mekanizmasına göre ortaya çıkan reaksiyonların yatmasıdır. Sistem, hafızasında objektif-eksplizit-(yani herkes için aynı şekilde geçerli olan) bilişsel bilgilere sahip olmadığı için, bu tür-implizit-(yani bilinçdışı olarak kendiliğinden sahip olunan) sübjektif bilgileri kullanarak sentez yapıp yeni bilgiler üretmemekte, reaksiyon karakterini aşan davranışlar geliştirememektedir. O sadece, daha önceden sahip olunan deneyimlere ilişkin sübjektif-implizit- bilgileri kullanarak basit “duygusal reaksiyonlarla” varlığını üretip,davranış biçimleri geliştirebilmektedir.

Bütün bunları daha önce şöyle ifade etmişiz²: “Etkileştirdiğimiz bir nesnenin beynimizde nöronal modeli olduğu an (yani o nesneyi algılamaya başladığımız an) bu, organizma açısından mevcut denge durumunu etkileyen yeni bir olaydır. O an’a kadar, başka nesnelere ilişkileri esnasında, bu ilişkiler içinde gerçekleşen organizma, yeni bir nesneyle ilişkinin başladığı o ilk an’da yeni bir denge halinin bir parçası olarak düşünölmelidir.. Gerisi kolay! Nesnenin etkisiyle bozulan dengeyi yeniden kurmak için çaba sarfetmek kalıyor geriye! İşte, o andan itibaren, organizmanın yapacağı bütün faaliyetlerin çıkış noktası, özü budur. Nesnenin etkisine karşı tepki olarak nöronal bir reaksiyon modeli oluşturmak ve sonra da kendi motor sistemi (organlar) aracılığıyla bunu gerçekleştirmek.. Bütün o “yaşamı devam ettirme” (survive) mücadelelerinin, “çevreye uyum” (adaptation) çabalarının özü, esas budur. Yani böyle başlıyor hikâye... Organizma, bu süreç esnasında gerçekleşen bütün orkestral faaliyetlerinin toplamıyla, bunların süperpozisyonu ile temsil olunuyor ve oyunda yerini alıyor.

Dışardan baktığınız zaman, sürekli, arası hiç kesilmeden yapılan bir yeniden varoluş çabasıdır hayat! Gerçekte ise “süreklilik” diye bir şey yoktur. Bir süreç biter diğeri başlar. Ama aradaki-dengenin yeniden kurulduğu- o “sıfır noktasının” maddi bir varlığı olmadığı için biz bu süreci (yaşam sürecini) hep “sürekli” olarak algılarız. Her objeye karşı yeniden oluşan bir

² www.aktolga.de 2. Çalışma

süreçtir bu, var oluşun üretim sürecidir. Her seferinde, organizma açısından “dış unsur” olan bir nesne sisteme alındığında (etkide bulunduğu), orkestral bir faaliyetle bu “alınma” işlemini gerçekleştiren sistem (organizma), hemen bunun ardından da, sistemin içindeki mevcut bilgiyle bu etkiyi değerlendirip işleyerek ona karşı bir reaksiyon modeli oluşturur. Sonra da, orkestranın elemanları olan organizmanın bütün alt sistemleri bu nöronal notadan kendilerine düşen kısımları çalarak müziği gerçekleştirirler. **Orkestranın çaldığı müziğin notalarına, yani besteye önbenlik-“protoself” dersek, orkestra elemanlarının faaliyetleriyle birlikte ortaya çıkan toplam orkestral faaliyet de sizin benliğinizdir-nefsinizdir (self)”**.

“Her ilişkiyle yeniden oluşan bu nesne-duygusal reaksiyonlar zinciri, hafızaya da gene böyle, nöronal düzeyde nesneyi ve organizmayı temsil eden bir sistem şeklinde kaydedilir. Yani bizim, hafızadaki “duygusal deneyimler” dediğimiz şeyler, bir ucunda nesnenin, diğer ucunda da organizmanın bulunduğu nöronal ağlardan başka bir şey değildir. Bu durumda, söz konusu deneyimlere ilişkin bilgiler de sistemin içinde bu şekilde kayıtlı olan bilgilerdir. Duygusal deneyimlere dayanan bu bilgileri, daha sonra göreceğimiz bilişsel bilgilerden ayıran en önemli özellik budur. Bilişsel bilgi bağımsız bir üründür, bir sentezdir. Babası nesne ise, annesi de organizmadır, ama o, “çocuk” olarak bunlardan bağımsızdır. Duygusal deneyimlerin sonucunda ise böyle bir sentez oluşmaz. Bilgi, daima sistemin içinde, ona özgü, onun bilgisi olarak kalır”.

Örneğin, bir su molekülünün iki atom hidrojenle bir atom oksijenden oluştuğuna dair bilgi bilişsel bir bilgidir. Bu bilgi onu üretenlerden bağımsızdır. Her yerde, her zaman, herkes için geçerlidir. Ama bir hayvanın su içerken saldırıya uğraması olayı ve bu olayla birlikte kayıt altına alınan bilgi duygusaldır-sübjektiftir. Ya da elinizin sıcak bir yere değdiği zaman yanmasına ilişkin bilgi sübjektiftir. Ama, ocağın neden sıcak olduğunu bilimsel olarak izah ederek, sıcaklık dediğimiz şeyin aslında belirli frekansta elektromagnetik bir dalga-enerji olduğunu, elimizin yanması olayının da, bu enerjiyle elimiz arasındaki etkileşmenin sonucu olduğunu söylediğimiz zaman bu artık bilişsel-bilimsel bir bilgi haline gelir.

“Duygusal reaksiyonlar” düzeyinden bilişsel bilgi üretme düzeyine nasıl geçiliyor:

Bilişsel anlamda bilgi üretimi sürecinde o an’a kadar doğanın karşısında edilgen-“reaksiyoner” durumda olan organizmanın, artık bu pasif konumunu bırakarak, belirleyici, aktif unsur haline geldiğini görüyoruz.³ Plan yapan ve problem çözen aktif bir unsurdur artık organizma. Sistemin aktif, dominant (baskın-belirleyici) unsuru olarak nesneyle etkileşir, onu değiştirir (processing) ve ürün adını verdiğimiz bir sentezin oluşmasına yol açar. Bu ürün, bilgi olarak önce beyinde oluşur. Çünkü, etkileşme önce beyinde gerçekleşir. Sonra da, organizma bu bilgiyi motor sistemi (organlar ve onlar tarafından kullanılan üretim araçları) aracılığıyla işleyerek maddi bir gerçeklik haline getirir”.

Peki, nasıl gerçekleşiyor bu süreç (bilgi üretimi süreci)? Duygusal deneyim-reaksiyonlar zemini olmadan, bir üst katta gerçekleşen bilgi üretimi (cognitive processing) olabilir mi? Hayır olamaz! Bilgi üretimi mekanizmasının harekete geçebilmesi için, önce, çevreden gelen etkiye karşı “duygusal reaksiyon” adını verdiğimiz, organizmayı temsil eden nöronal bir reaksiyon modelinin ortaya çıkması-oluşması gerekiyor (nefsin-benliğin oluşumu). Önce bu zemin, bu esas var oluş biçimi gerçekleşecek ki, ancak ondan sonra, var olan bir şeyin (organizmayı temsil eden bir zeminin) bilgi üretmek için nesneyle çalışmabelleğinde (Workingmemory-Arbeitsgedächtnis) ikinci kez etkileşmesi sözkonusu olabilsin. Yani, duygusal benlik (nefs-self) olmadan, oluşmadan, bilgi üretimi süreci (cognitive processing) de

³ Sınıflı toplum insanı, mekanik-materyalist bakış açısıyla, bunu, “insanın doğa üzerindeki egemenliği” olarak yorumluyor! Bu “egemenlik” de tabii, “zıtların birbirine dönüşümü ilkesine” göre, pratikte doğayı yok etmek şekline dönüşüyor! Ve bunu, insanın doğaya karşı zaferi olarak ilan ediyorlar! “İşçi sınıfı devrimcileri”, “burjuvaziyi yok ederek devrim yapmışlardı”ya bir zamanlar! Burjuvazi de doğayı yok ederek “devrim” yapıyor şimdi!!..

olmaz. Bilgi üretimi süreci, bir binanın ikinci katı gibidir. Duygusal benlik ise, binanın temelini ve birinci katını oluşturur”.

Duygusal benlik-nefs-self-, dışardan gelen etkiye-girdiye- karşı organizmanın tepkisi-reaksiyonu- olarak tek yanlıdır. Bu durumda bir, dışardan gelen etkinin kaynağı olan nesne (ya da olay) vardır ortada, bir de, buna karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkan ve organizmal varlığı temsil eden nöronal etkinlik (nefs). Yani “o” ve “ben”! Dünya bu iki unsurdan oluşmaktadır! Böyle bir ortamda “ben”, kaçınılmaz olarak, “dünyaya” kendi varlığını temel alan bir koordinat sisteminden bakacağı için, sübjektif olarak, kendisini, varlığı “kendinde şey” olan “mutlak bir gerçeklik” olarak görecektir. Varlığının “ona” göre (yani dışardan gelen girdiye göre) izafi olduğunu, onun etkisine karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıktığını anlayamaz nefis. Anlayamaz, çünkü anlamak dediğimiz şey olayları ve süreçleri belirli bir koordinat sisteminin değerlerine göre ele alabilmektir. Bu durumda ise tek bir koordinat sistemi vardır ve o da “ben”i temel olarak bu “ben”le birlikte gerçekleşmektedir.

Bilişsel benlik ise bambaşkadır. O, ancak üretim süreciyle birlikte, onun içinde ortaya çıkar. Ürün, organizma nesne etkileşmesinin bir sonucu-sentez- olduğu için, üretim süreci, nefsin ve nesnenin yanı sıra üçüncü bir varlığı temsil eden yeni bir koordinat sisteminin daha ortaya çıktığı bir süreçtir.

İşte, bilişsel benlik, sürece ürünü temel alan bu üçüncü koordinat sisteminden bakabilen benliktir (insan, üretirken, kendini-kendi kimliğini de yeniden üretir). O (yani bilişsel benlik), kendi içimizde oturan insana ilişkin bilimadamının kimliğidir! Evet aynen böyle! Tıpkı ata binmiş bir jokey gibi kendi içindeki hayvanla birlikte varolan insan, bilişsel kimliğiyle, olaylara ve süreçlere objektif olarak bakarak, onları bilimadamı gibi görebilen bir varlıktır. Çünkü, insanla ve onun içinde bulunduğu üretim faaliyetiyle birlikte kendi kendini üreterek kendi bilincine varan aslında doğadır. İşte zaten bu anlamdadır ki insan doğanın “bilimadamı” oluyor. İnsanı insan yapan, onu kendi içindeki hayvandan ayıran yan da onun bu “bilimadamı” yanı değil midir!

Bütün bunlara bir örnek verelim: Ormanda gezintiye çıkmışsınız! Aniden, yerde yaprakların arasında bir yılan çıkıyor karşınıza ve siz daha olayın ne olduğunun bile farkına varmadan, tam üzerine basmak üzereyken birden kenara sıçırıyorsunuz! O an gerçekleştirdiğiniz bu “kenara sıçrama” eylemi bilinçli olarak yapılan bir hareket değildir. Bilinç dışı olarak gerçekleştirilen bir reaksiyondur. Bu reaksiyona neden olan nöronal reaksiyon modeli de sizin o ana ilişkin olan varlığını-nefsinizi-duygusal kimliğinizi temsil eden etkinliktir.

Peki, kenara sıçrayarak ilk tehlikeyi atlattıktan sonra ne olur? Bu süre içinde olay artık beyin kabuğuna iletilmiştir (yani çalışmabelleğindedir). Süreç orada devam etmektedir. Önce buraya, reaksiyona neden olan nesne olarak yılanla ilişkin daha iyi-mükemmel bir nöronal model ulaştırılır. Sonra, hafızada içinde yılan olan olaylara ilişkin bütün kayıtlar aktif hale getirilerek bunlar da aşağıya (yani çalışmabelleğine) indirilirler. Tabi bu arada, az önceki reaksiyonu gerçekleştiren nöronal model (aksiyonpotansiyeli) olarak nefis de buradadır. Nefis, daha önceki deneyimlere (bilgilere) bakarak bir durum değerlendirmesi yapar ve ona göre bir karar verir. Ya der ki, “tehlike geçmiştir, yoluna devam et”, ya da, “biraz daha uzaklaş buradan” der vs. Nöronal bir reaksiyon modeli organizmayı temsil eden nefis, daha önceki deneyimlerden de yararlanarak biraz daha gelişmekte, belirli bir amaca doğru yönelen motive bir etkinlik haline gelmektedir⁴. Ama bütün bunlar henüz daha bilişsel davranışlar olmadığı gibi, bu ana kadarki sürecin içinde yer alan nefis de henüz daha bilişsel bir nefis-benlik değildir.

Bilişsel benlik, ormanda geziye çıkmadan önce, ormana ve ormanda karşılaşılabilecek tehlikelere ilişkin bilgilere sahip olarak, istenilen şeyi (yani gezintiyi) önceden planlayıp, onu

⁴ Bütün bu konuları 6. Çalışmada ayrıntılı olarak ele aldık: www.aktolga.de 6. Çalışma

bir ürün olarak üretmek pratikte gerçekleştirme süreci içinde ortaya çıkar. Bu durumda artık gezintiyi yapan nefis sürece yukardan bakabilen bir bilimadamı gibidir. Bir yanda gezintiye çıkan organizma vardır, diğer yanda da orman ve ormanda karşılaşılabilecek nesnelere, olaylar. Sonuç, yani gezinti ise bir ürün olarak önceden planlanmıştır. Öyle ki, gezinti esnasında nefis artık sürece kendisini temel alan bir koordinat sisteminden bakmamaktadır. O, süreci, olaya hakim bir yerden seyretmektedir adeta! Ve atılan her adımda onun (bu adımın) içinde yok olmaktadır. Çünkü o bilmektedir ki, o adımı atan artık sadece o (yani nefis) değildir o an. Ürün (atılan her adım) organizma-nesne etkileşmesinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bizde, tasavvuf bilgisini atalarımız “kendi varlığında yok olmak” hali demişler buna. Ya da “birlik güzelliği”! Nefis, nesneyle etkileşme sürecinde ürünün varlığında yok olmakta, bu yok oluşunu bilinçli olarak yaşayarak doğanın bilincini üretmektedir.

Toplumsal varlık iki katlı bir bina gibidir demiştik!

Evet, insan iki katlı bir bina gibidir! Alt katında kendi içindeki hayvan oturur! Duygusal benliğiyle insanın içindeki hayvan! Üst katta oturan insanı kendi içindeki-varlığındaki bu hayvandan ayıran tek özellik ise onun bilgi üretebilme yeteneğidir. Ama ilginç olan şu ki, üst kattaki insanın bu işi yaparak gerçekleştirebilmesi-varolabilmesi için, mutlaka, alt kattaki hayvanın da kendi duygusal benliğiyle bu sürece katılması gerekiyor!

Tek bir elementin (insanın) yapısı böyle olunca, bu türden elementlerin (insanların) oluşturduğu, insan toplumu adını verdiğimiz sistemin yapısı da buna uygun oluyor. Yani insan toplumları da gene öyle iki katlı bir bina gibi oluşuyorlar. Alt katta gene bir hayvan, bu sefer toplumsal bir hayvan oturuyor! İnsan toplumu ise, bilgi üretme yeteneğiyle gene üst kattaki komşudur! Gene aynı şekilde, alt kattaki toplumsal hayvan duygusal benliğiyle gerçekleşmeden üst kattaki bilişsel bir varlık olan insan toplumu da gerçekleşemiyor. Tasavvuf bilgisini atalarımızın insanı kendi atına binmiş bir jokeye benzetmelerinin esas budur.

MİLLET NEDİR, MİLLİYETÇİLİK NEDİR?

Millet, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu toplumsal varlıktır. Milliyetçilik de bu toplumsal varlığın (milletin) kendini üretirken duygusal reaksiyonlarla oluşan benliğinin-nefsinin (yani hayvansal varlığının) kendini ifade biçimi oluyor. Yani, toplumsal nefsin kendi varlığını temel alan bir koordinat sistemine göre dünyayı, olayları ve nesnelere sübjektif olarak değerlendirilme tarzı oluyor.

Toplumsal varlık-benlik, toplumsal gelişme sürecinin her aşamasında, bu aşamada geçerli olan üretim ilişkilerine göre değişik biçimlerde oluşur, ortaya çıkar. Örneğin, çobanlıkla uğraşan bir toplum millet değildir, bir aşirettir. Bu durumda toplumsal varlığı-benliği temsil eden instanz da aşiret şefi tarafından temsil edilir. Böyle bir toplumda milliyetçiliğin karşılığı olan dünya görüşü-bakış açısı ise aşiret toplumculuğu-bencilliği (“asabiyyet”) adını alır. Bazan buna “aşiret milliyetçiliği” de deniyor, ama bu doğru değildir. Milliyetçiliğin belirli bir toplum biçimine özgü bir bakış açısı olduğu gerçeğini karartıyor bu yaklaşım. Koordinat sisteminin merkezini o an varolan aşiret toplumunun merkezine koyupta dünyaya-olaylara onun içinden, onun açısından bakınca görünen tablodur işin özü, ki buna da biz aşiret bencilliği-kimliği-İbn-i Haldun’un deyişle de “asabiyyet” diyebiliriz en fazla.

Feodal bir toplumda ise bu görevi (toplumun merkezi varlığını-benliğini-temsil görevini) feodal bey üstlenir. Bu durumda oluşan dünya görüşüne de “feodal milliyetçilik” değil, feodal dünya görüşü denir.

Her durumda, neyin nasıl üretildiğine bağlı olarak ortaya çıkan üretim ilişkileriyle birlikte toplumsal varlık-kimlik ve onu temsil eden instanz da yeniden oluşurken⁵, bu zemini temel alan bakış açısı-dünya görüşü de değişmiş oluyor.

İnformasyon İşleme Bilimine göre bir informasyon işleme sistemi olarak toplumu (sınıflı bir toplumdan bahsediyoruz) bir AB sistemi olarak düşünürsek, buradaki A sistemin dominant unsuru-sınıfıdır. Toplumsal üretim ilişkilerince kayıt altında tutulan sisteme ait bilgiyi temsil eden, ona sahip çıkan unsurdur yani. Görevi ise, dışardan-çevreden gelen etkileri sisteme ait bilgilerle değerlendirerek bunlara karşı sistemin nasıl cevap vereceğini belirlemektir. Buna biz sistemin reaksiyon modeli diyoruz. A, bu modeli hazırlıyor ve sonra da bunu gerçekleştirmesi için sistemin motor gücü olarak B'ye gönderiyor. B'de davranışlar şeklinde bunu hayata geçiriyor. İşte toplumsal varoluş instanzı dediğimiz toplumsal nefsin oluşum mekanizması budur. Dominant unsur olan A'nın hazırladığı reaksiyon modeli ile, sistemin motor gücü olan B'nin gerçekleştirdiği davranışlara ait faaliyet raporu çalışmabelleğinde (Workingmemory) biraraya gelerek süperpozisyon yapınca toplumsal benlik-nefs adını verdiğimiz nöronal etkinlik ortaya çıkıyor. Bu nöronal etkinliğin o an kendi varlığını temel alan koordinat sistemine göre kendini ifade biçimi de işin duygusal yanını oluşturuyor. Benlik-nefs kendi varlığını duygusal olarak ifade etmiş oluyor.

Görüldüğü gibi, bu durumda esas olan daima “ben”dir, herşey bu “ben” içindir. Neden? Çünkü “ben” etkiye karşı bir tepki olarak oluşmaktadır da ondan. Ortada iki gerçek vardır. Birisi dışardan gelen etkiyi temsil eden nesnedir, diğeri de buna karşı duygusal bir reaksiyon olarak ortaya çıkan “ben”!

“Ben” neden mi duygusal bir reaksiyon olarak ortaya çıkıyor-oluşuyor? Buradaki reaksiyon kavramı son derece genel bir kavramdır. “Dışardan gelen etki” ve “nesne” kavramları da öyle. Maddi-enerji-informasyon şeklinde dışardan-çevreden gelen her şey bir etkidir. Belirli bir eşiğin üzerinde olması kaydıyla, bu etkiler sistemin içinde bulunduğu denge halini bozucu bir rol oynarlar. Sistem de, aynen bir termostatin yaptığı gibi, sahip olduğu bilgileri kullanarak bu etkilere karşı oluşturacağı reaksiyonlarla kendi varlığını muhafaza etmeye çalışır. Ama bu “çalışma-çaba”, termostat örneğinde olduğu gibi-daha önceden “objektif bir gerçek” olarak varolan bir varlığın, dışardan gelen “etkinin” bozduğu dengesini muhafaza etme-ya da onu yeniden kurma çabası değildir! “Daha önceden” potansiyel gerçeklik olarak varolan sistemin, etkileşmeye bağlı bir reaksiyonla birlikte objektif gerçeklik halinde gerçekleşerek ortaya çıkmasıdır⁶.

İşte, kapitalist toplum söz konusu olduğu zaman, biz bu kendini duygusal-reaksiyonlarla ifade tarzına “milliyetçilik” diyoruz. Dışardan gelen ve varlığımızı tehdit eden bir etki söz konusu olduğu zaman hepimiz milliyetçi kesiliriz! Bir tür kendini koruma duygusudur burada belirleyici olan. Ama sadece bu şekilde kendini koruma duygusu olarak ortaya çıkmaz milliyetçilik. Kendi nefsinin-varlığını-benliğini-diğerlerinden üstün kılmaya-egemen olmaya dayanan bir yanı da vardır onun.

Peki bu kötü birşey midir? Duruma göre değişir! Eğer ipler ata binmiş jokey örneğindeki binicinin, yani bilişsel benliğin elindeyse herşey normaldir, yani ortada endişe edilecek bir durum yoktur; ama eğer dizginler o toplumsal hayvana kaptırılmışsa, yani at almış başını kendi haline gidiyorsa, o zaman bu gidiş kötüye doğru demektir. “Kılavuzu karga olanın”.. hesabı, toplum bir felakete doğru gitmektedir! Dış dünyayla ilişkilerde güvenli bir ortama sahip olmak, daha iyi yaşam koşulları istemek, hatta diğerlerinden daha avantajlı bir hale gelmek bütün hayvanların temel varoluş güdüsüdür. Bütün bunlarda birşey yok, sorun burada yatmıyor! Niye güvenlik istiyorsun, neden kendini savunmaya çalışıyorsun, ya da neden daha iyi yaşam koşulları istiyorsun diye suçlayamaz kimse kimseyi! Sorun, insan olmakla, insan görünümü altında hayvanlık durumunda kalmak arasındaki farkta yatıyor!

⁵ Instanz kavramını, bir sistemin merkezi varlığını temsil eden karar mercii anlamında kullanıyoruz.

⁶ Bu konuyu daha önce ayrıntılı olarak ele almıştık: www.aktolga.de 3. Çalışma

Hayvan söz konusu olduğu zaman, her durumda farklı bir duygusal reaksiyon biçimi olarak ortaya çıkan hayvansal nefis-benlik, insanla birlikte bu zeminin bir basamak üstüne çıkarak bilişsel bir kimliğin ortaya çıkması aşamasına varıyor. Ve insanı hayvandan ayıran yan da bu oluyor zaten. İnsan, bilişsel kimliğiyle kendi içindeki hayvandan ayrılıyor. İnsan, ancak bu şekilde kendi atının sırtında, onu yöneterek hayat yollarında giden bir binici haline geliyor! Ters durumda ise, “insan”, kendi içinde sahip olduğu bilişsel yeteneği de kullanır hale gelen bir canavar haline geliyor...

MİLLETİN VE MİLLİ-ULUS DEVLETLERİN DOĞUŞU..

Millet ve ulus aynı kavramlar aslında. Biri Arapçadan dilimize girmiş, diğeri ise Türkçe. Ama özellikle son zamanlarda bir de başka anlamı ortaya çıktı bunların! Millet kavramını kullananlar geleneksel-“muhafazakâr” çevreler. “Ulus” ise daha çok kendini “sol” olarak gören Devletçi ulusalcı çevrelerin kullandığı bir kavram haline geldi! “Ulusalcılık”, bu nedenle utangaç-sol milliyetçilik anlamına geliyor (bu ne demekse)! Bu ayırım da literatüre “Türklerin” katkısı olsun! Ben her ikisini de kullanıyorum!

Şimdi, Batı’da ulus-millet gerçekliğinin nasıl ortaya çıktığını kavramak için kapitalizmin geliştiği dönemlere Ortaçağ Avrupa’sına dönüyoruz.⁷

Bu dönemde feodal beylerle krallar kendi bölgelerinde “kent kurucuları” olarak ticaret merkezleri yaratmak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Çünkü, ticaret demek dünyanın başka bölgeleriyle bağlanmak-etkileşmek demektir. Kendi ürünlerini başkalarına satabilmek, onların ürünlerini satın alabilmek demektir. Tek başına ele alındığı zaman yeni bir değer yaratmıyordu belki ticaret, yani “üretici bir çaba değildi”. Ama, ülkeler ve toplumlar arasında bağlantılar kurarak, üreticilerin kendi dar kabuklarının dışına çıkmalarını, onların evrenselleşmelerini sağlıyordu. Toplumlar arası etkileşmenin mekanizması ticaretle gerçekleşiyordu. Toplumlar ancak bu etkileşmelerle-ticari ilişkilerle birbirlerine bağlanıyorlardı. Karşılıklı ilişkileri içinde birbirlerine göre varolur-gerçekleşir hale geliyorlardı. Dünyanın bütünleşmesine, tek bir sistem haline gelmesine giden yol buralardan geçiyordu.

Bir feodal beyliğin sınırları içinde gelişen bir kenti düşününüz. Feodal beylik yerel bir sistemdir, bu yüzden de statiktir. En yakın çevresiyle ilişkileri içinde varolur. Üretici güçleri son derece sınırlıdır. Bu yüzden de kentten sağlayacağı verginin peşindedir feodaller. Bir de çeşitli ihtiyaçlarını giderebilecekleri bir araç olarak görmektedirler kenti. Kent ise dinamiktir. Ticari ilişkileri sayesinde çok uzak yerlerle bile bağlantı halindedir. Üreticiler arasındaki bağlantı kayışı gibidir. Bu bağlantılar sayesinde ki, üreticiler kendilerinden çok uzaklardaki pazarlar için bile üretim yapabilmektedirler. Pazar genişledikçe daha çok üretmekte, ürettikçe de daha da zenginleşmekte, güçlenmektedirler.

Bu süreç, üretici güçlerin gelişmesine neden olan bir süreçtir. Ve bu gelişmenin belirli bir noktasından itibaren de feodal sınırlar dar gelmeye başlar kent toplumuna. Feodallerle kentler arasındaki çelişkiler ön plana çıkmaya başlar.

Bu noktadan itibaren kentlerin imdadına krallarla feodal beyler arasındaki çelişkilerin yetiştiğini görüyoruz. Duruma göre, kentler feodal beylere karşı krallarla işbirliği yapmaya başlarlar. Ne de olsa krallar daha geniş bir çevreyi temsil etmektedirler. Feodal beylerin dar sınırlarının ötesine geçişte bir köprü olur bu ittifak. Birinci adım bu olur.

İkinci adımda ise, kentlerle krallar arasındaki çelişkilerin ön plana çıkmaya başladığını görüyoruz. Çünkü, son tahlilde kralın kendisi de bir feodaldır. Krallar kentleri kontrolleri altında tutmak isterler. Kent toplumunun içinde gelişmeye başlayan üretici güçler ise artık bu feodal kabuğun içine de sığamaz hale gelmişlerdir. Tek çözüm yolu, kent kozası içinde pa-

⁷ Bu konu da daha önce ayrıntılı olarak ele almıştık: www.aktolga.de 5. Çalışma

lazlanan burjuva toplumun kendi devletini yaratarak kendi ayaklarının üzerinde durabilir hale gelmesidir. Ama nasıl?

Bu arada, birçok ticari birlikler kurulmakta, kentler arasındaki ticari ilişkiler alabildiğine gelişmektedir. Bu ilişkiler, aynı zamanda ticari rekabeti de birlikte getiriyordu tabii. Kentler arasında pazara hakim olma mücadeleleri de başlıyordu. İşte, "ulus devleti" ortaya çıkışı bütün bu etkenlerin sonucu oldu.

Feodal devlet-krallık kabuğu altında gelişen ve geliştikçe de, rekabetin artmasıyla birlikte çıkarları farklılaşmaya başlayan kentler-burjuvazi- kendilerine yeni bir kimlik arayışı içine girdiler. Öyle ki, bu yeni kimlik onları hem eski feodal kimlikten ayırdetmeliydi, hem de rekabet halinde oldukları diğer kentlere göre kendi farklılıklarını ortaya koymalı, kendi varoluş-egemenlik alanlarını belirlemeliydi. Ekonomik varlıkları-çıkarları- onları, kimliklerini bu zemin üzerinde yeniden tanımlamaya zorluyordu. "Ulus devlet" bu arayışın sonucu oldu. Aynı kent kökeninden gelen, kültürel olarak aynı değerlere sahip olan⁸, aynı dili konuşan, ekonomik yaşantı birliği içinde olan ve bu zemin üzerinde bir beraberlik-birlikte varoluş duygusu geliştirmiş olan insanların birliği olarak doğdu uluslar. Ulus devletler de bu ulusların örgütlü toplumsal varlığını temsil ettiler. "Başkent" ise ulus devlet olarak biraraya gelen kentler içinde başı çeken kent oldu.⁹

Aslında, burada önemli olan, ekonomik yaşantı birliğiydi, yani pazarın birliğiydi. Yoksa, kimin hangi etnisiteye sahip olduğu-hangi aşiret kökeninden geldiği, alt kimliğinin ne olduğu değildi burjuvaziyi ilgilendiren! Ekonomik yaşantı birliği, yani, insanların üretim ilişkileri içinde birbirlerine bağlı olmaları sistemin birliğini-varlığını sağlamaya yetiyordu. Duygusal birlik, ulusal bilinç vs. hep bu zemin üzerinde gelişti. Kültürel birlikten kasıt da, ekonomik yaşantı birliğinin oluşturduğu yeni yaşam tarzının bilgisi temelinde oluşan bir ruhsal birlikti. Yoksa, eski etnik kültürün-aşiret kültürünün, ya da feodal kültürün peşinde değildi burjuvazi. Tam tersine, kapitalist kültürün-yaşam bilgisinin, tarzının- yerleşmesi için bu eski kültürel alışkanlıkların, değerlerin değişmesi gerekiyordu. Ulusal bilinci ve ulus devlet gerçeğini ırk temeline-aşiret kökenine indirgemek daha sonra ortaya çıktı. İnsanları, kendi uluslarının diğerlerinden daha üstün olduğuna inandırarak diğer uluslara hakim olma ideolojisi, kapitalist genişlemenin, dünya pazarlarına hakim olma hırısının-tekelci kapitalizmin sonucu oldu.

Şimdi önce, kapitalizm altında üretici güçlerin gelişmesinin ne anlama geldiğini görelim. Bu gelişmenin kendi zıttına dönüşmesini ve serbest rekabetin yerini tekelciliğin alışını ise daha sonra ele alacağız.

KAPİTALİZM NASIL GELİŞİYOR?

Kapitalist neden üretir? Kâr elde etmek için! Bir malın-ürünün maliyeti ne kadar az olursa işverenin kazancı-kâr'ı da o kadar fazla olur. Yani, hammadde ucuz ve bolsa, işgücü de pahalı değilse, işveren o kadar çok kazanır. Daima, azami-daha çok- kâr peşinde koşan işverenler, bunun için, mümkün olduğu kadar maliyeti düşük tutmaya çalışırlar.

Ama hepsi bu kadar değil! Çünkü bir ürün, sadece bir işyerinde değil, birçok işyerinde üretilmektedir. Bu yüzden, belirli bir ürünü kim daha ucuza üretiyorsa ve kimin malı daha kaliteliyse, onun malı daha çok alıcı bulacağı için onun kazancı daha fazla olacaktır. Aynı toplumun içindeki birbirine rakip firmaların, aynı malı daha ucuza ve daha iyi kalitede üretebilmeleri ise (diğer faktörlerin yanı sıra), daha çok bilgiye sahip olmayla mümkündür. Örneğin, bir malı daha gelişmiş bir makine kullanarak daha ucuza üretebilirsiniz. Ama bunun için de önce o daha gelişmiş makineye ilişkin bilgiye sahip olmanız gerekir. Kalite sorunu da

⁸ Buradaki "kültür" kent-burjuva kültürüdür.

⁹ Bizdeki "başkent"le" bunu kıyaslayınız, sadece bu bile iki tarihsel gelişme çizgisi arasındaki farkı açıklamaya yeter!.Hiç aklınıza gelmediydi bugüne kadar „başkent“ nedir diye düşünmek?

böyledir. Maliyeti yükseltmeden, daha iyi kalite mal üretebilmenin yolu da gene daha çok bilgiye sahip olmaktan geçer.

“Kapitalizmin üretici güçleri geliştirdiğini” söyleriz, nedir bu “üretici güç”, kim, hangi güçler üretirler bir malı? Makineler midir, teknik midir üretici güç? Üretici güç önce insandır, sonra da çevre. Bütün o makineler, teknik vs. bunlar hep insanın uzantılarından başka birşey değildir. Bir işçi, hammaddeyi eliyle de işleyebilir, bir makineyle de. İşin özü, yani işleme olayı-üretim olayı değişmiyor bununla. Ama, makine kullanarak üretince daha hızlı, daha çok üretebiliyorsunuz. Ya da, makine kullanarak, elle yapamayacağınız işleri de yapabiliyorsunuz. Ancak, son tahlilde, işi yapan insandır. Üretici güçlerin gelişmesi de insanın gelişmesidir.

Peki insan nasıl gelişiyor? Daha çok bilgiye sahip olarak. O halde, üretici güçlerin gelişmesinden kasıt, üreten insanların daha çok bilgiye sahip olmalarıdır. Daha ileri düzeyde üretebilme olayının özü, insanların çevreden-doğadan alınan madde-enerjiyi-informasyonu sahip oldukları daha ileri düzeydeki bilgiyle işleyebilmeleridir. Teknik vs. bunların hepsinin altında yatan bilgidir. Teknik havadan gelmez. Daha ileri tekniği daha çok bilgiye sahip insanlar yaratır. O teknik denilen şey de bir üründür aslında. Ve ürün hammaddenin bilgiyle işlenilmesi sonucunda oluşur.

Şimdi geldik sistemin-kapitalist sistemin üretici güçleri nasıl geliştirdiğine: Üretici güçlerin gelişmesi insanın gelişmesidir dedik. İnsanın gelişmesi ise, onun bilgi seviyesinin yükselmesidir. Peki insanların bilgi seviyeleri nasıl yükseliyor?

İnsan, çevreyle-doğayla etkileşerek varlığını üretiyor. Bir mücadele bu. İnsanın doğayla mücadelesi. Bu mücadelede ayakta kalabilmenin, daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmenin yolu ise doğayı-çevreyi bilmekten geçiyor. Yani ne kadar biliyorsan o kadar insansın ve o kadar “iyi” yaşam koşullarına sahip olabiliyorsun. Bilme sürecinin arkasında yatan motivasyon budur. İşte, daha çok kâr elde etmek için daha çok bilgiye sahip olmak gerektiğinin bilincinde olan kapitalistler de, insanın bu temel varoluş güdüsünü kullanırlar. Daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmeleri için daha çok bilgi üretmeleri gerektiğine ikna ederler insanları. Gerekirse bu süreci finanse de ederler, teşvik ederler. Çünkü, bilmektedirler ki, o bilgiyi üreten bireylerin, ellerinde sermaye olmadan bu bilgileri üretim sürecine sokarak kendilerine rakip hale gelmeleri mümkün değildir (bu en azından şimdiye kadar böyleydi).

Kısacası, azami kâr peşinde koşan kapitalistlerin, rekabet ortamında, bir malı daha ucuza ve daha iyi kalitede üreterek rakiplerine karşı üstünlük kazanabilmelerinin yolu daha çok bilgiye sahip olmalarından geçiyordu. İşte, kapitalizmin azami kâr yasasıyla, üretici güçleri geliştirmesi arasındaki ilişki budur. Yani kapitalistler, azami kârı elde etmek için üretici güçleri geliştirirler. Kapitalizmin serbest rekabetçi döneminin esası budur.

Şimdi burada bir nokta koyalım! Çünkü buraya kadarki sürecin bir mantığı var. İşin özü kâr elde etmeye dayanıyor. Sistemin hareket ettirici gücü bu. Sistem kendi varlığını-benliğini bu motivasyonla üretiyor. Kâr elde edebilmenin ön koşulu ise, bir malı daha iyi kalitede, daha ucuza üretebilmek. Yani rekabet mücadelesinde galip gelebilmek. Buna, yeni bilgileri üretmek ve sonuç olarak üretici güçleri geliştirmek de eklenince, sistem geliştirici, ilerletici bir özelliğe sahip olmuş oluyor. Böyle bir zemin üzerinde gelişen toplumsal benlik-nefs ve buna bağlı olarak ortaya çıkan milliyetçilik de, bir malı daha iyi kalitede, daha ucuza üreterek başarılı olmaya, yaşam seviyesini yükseltmeye ve bununla övünmeye dayanan bir duygu olarak ortaya çıkıyor. Yani, işin özü gene “benliğe” bencilliğe, “ben daha iyiyim”e dayanmaktadır ama, bu “ben” ürettikleriyle övünen bir ben olduğu için bir yerde zararsız bir benliktir! Hatta, rekabeti teşvik edici bir benliktir..

Ama bu hep böyle devam etmez! Bu gelişme-ilerleme belirli bir noktaya ulaştığı zaman kendi içinde kendi zıttına dönüşmeye başlar, serbest rekabet tekelleri doğurur. Serbest rekabetçi kapitalizmin yerini tekelci kapitalizm almaya başlar.

Serbest rekabetin yerini tekel egemenliğine bırakması, kapitalizmin gelişme sürecinde esasa ilişkin çok önemli bir olaydır. Azami kâr elde etmeyle daha çok bilgiye sahip olma arasındaki bağlantının sona erdiğini gösteriyordu bu. Kapitalizm altında üretici güçlerin artık gelişemez hale geldiğini, gelişmenin, ilerlemenin durduğunu gösteriyordu. Yeni bilgilerin üretilmesinin, yeni ve daha ileri teknolojilere sahip olmanın, daha iyi, daha ileri kalitede mallar üretmenin anlamsız hale geldiği bir ortamda ise ne gelişme olurdu ne de ilerleme. Daha çok bilgiye sahip olmayla rekabet mücadelesi ve azami kâr elde etme arasındaki ilişki koptuğu an herşey bitiyordu. Daha çok bilgiye sahip olmak artık geriden gelenlere bir üstünlük sağlayamıyordu, çünkü o bilgiyi üretime sokarak en büyüklerle rekabet edebilecek kadar gücü yoktu küçüklerin. En büyüklerin ise umurunda değildi bütün bunlar! Onlar zaten tekel egemenliği sayesinde istedikleri fiyatı ve kaliteyi piyasaya dikte ettirebiliyorlardı. Onlar için daha çok kâr elde etmenin yolu artık daha çok bilgiye sahip olarak daha iyi kalitede mal üretmekten değil, başka alternatif olmayan tüketicilere ellerindeki malı dayatmaktan geçiyordu. Yeni bilgilere sahip olarak bunları üretim sürecine sokmanın motivasyonu kalamamıştı ortada. Çünkü, yeni bilgiler demek yeni üretim teknikleri demektir. Eski makinelerin vs.yerine yenilerinin konulması demektir. Ortada zorlayıcı bir neden yokken tutarda buna yanaşmıyordu tekelciler! Onlar nasıl olsa satıyorlardı mallarını. Rekabet de yoktu ortada! Çok bilen de bildiği varsın kendisinde kalsındı umurunda mıydı tekelci kapitalistlerin!. Ya da, her ihtimale karşı genede, belki birisi bu bilgileri kullanarak kendisine rakip çıkar diye, bastırıyorlar bir miktar parayı ve satın alıyorlardı o bilginin patent hakkını da; sonra da atıyorlardı çekmecelerine!

Bütün bir 19. yy'a ve 20. yy'a damgasını vuran sürecin özü, esas budur. Şimdi, bu sürecin nasıl geliştiğini ve dünyayı nereye götürdüğünü kavrayabilmek için tabloda eksik kalan yerleri de tamamlamaya çalışalım:

Dünyanın paylaşılması..

Ulusal düzeyde bardak dolmuş su dışarıya taşmaya başlamıştır. Ulus devletle içiçe geçmiş sermayenin dünyaya açılma zamanı gelmiştir artık. Bir adım daha atınca kapitalizm kapitalist emperyalizm haline gelir.

"Emperyalizm, genel anlamda, kapitalizmin bazı özelliklerinin gelişimi ve doğrudan doğruya devamı olarak ortaya çıkmıştır. Ama, kapitalizm, kapitalist emperyalizm haline ancak gelişmesinin belirli ve çok yüksek bir düzeyinde, kapitalizmin esas özelliklerinden bazıları kendi karşıtlarına dönüşmeye başladığı zaman; kapitalizmin yüksek bir iktisadi ve toplumsal yapıya geçiş döneminin bazı öğeleri bütün gelişme çizgisi boyunca biçimlenip belirlediği zaman gelebilmiştir. Bu süreç içinde iktisadi yönden en önemli olay, kapitalist serbest rekabetin yerine kapitalist tekellerin geçmesidir. Serbest rekabet, kapitalizmin ve genel olarak meta üretiminin temel niteliğidir; tekel ise serbest rekabetin tam karşıtı oluyor"¹⁰.

"Kapitalist düzen içinde nüfuz bölgelerinin, çıkarların, sömürgelerin paylaşılması konusunda, paylaşmaya katılanların gücünden, bunların genel iktisadi, mali, askeri vb. gücünden başka bir esas düşünülemez. Oysa paylaşmaya katılanların gücü aynı şekilde değişmemektedir, çünkü kapitalist düzende farklı girişimlerin, tröstlerin, sanayilerin, ülkelerin eşit şekilde gelişeceklerin güşünülemez. Almanya, yarım yüzyıl kadar önce kapitalist gücü o zamanki İngiltere'nin gücüyle kıyaslandığında, zavallı, önemsiz bir ülkeydi; Rusyayla kıyaslandığı zaman Japonya da aynı durumdaydı. On ya da yirmi yıllık bir süre içinde emperyalist güçlerin nispi kuvvetlerinin değişmeden kalacağını söyleyebilir miyiz? Kesinlikle söyleyemeyiz. Bu koşullar içinde barışçı ittifaklar savaşıardan doğarlar ve yeniden savaşları hazırlarlar.

¹⁰ Alıntılar, Lenin, Emperyalizm

Egemenlik, ilhak ve üstünlük üzerine kurulu emperyalist politikanın esası budur". İşte, birinci ve İkinci Dünya Savaşları, tekelci kapitalist ulus devletlerin dünyayı yeniden paylaşmak için çıkardıkları iki büyük savaş, bu zemin üzerinde gerçekleşti.

KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE BİLİŞSEL-KÜRESEL KİMLİĞİN DOĞUŞU..

Küreselleşme dediğimiz olay aslında sadece şu son onbeş yirmi yılın olayı değil!. İşin çok ötelere giden tarihsel temelleri var¹¹. Ama, ana rahminde geçen süreci bir yana bırakarak biz hep çocuğun doğumunu esas alırız. Burada da öyle yapacağız.

Soğuk savaş sona eripte dünyayı birbirinden ayıran duvarlar yıkıldıktan sonra çok şeyler değişti dünyada. Herşeyden önce tek bir dünya pazarı çıktı artık ortaya. Pazarını genişletmek, dünya pazarlarında daha çok söz sahibi mi olmak istiyordun, eskiden olduğu gibi ulus devlet zırhına bürünerek militarist bir politika izlemene gerek yoktu artık. Bir malı daha iyi kalitede ve daha ucuza üretebilmek yetiyordu önündeki bütün kapıları açabilmek için.

Evet, sermaye, ulus-devletle birlikte doğmuştu. Onun içinde, onunla etle tırnak gibi gelişmiş, büyümüşü. Onunla birlikte dünyaya açılmıştı. Dünya pazarlarını onunla birlikte paylaşma mücadelesine katılmıştı. Ama sonra, öyle oldu ki, tıpkı bir ipek böceğinin kendi kozasının içinde gelişip büyüyerek, kelebek haline gelmesi ve onu delerek uçup gitmesi gibi, o da-sermaye de, ulus devlet kabuğunu delerek „küresel sermaye“ haline gelmeye, kanatlanıp uçmaya başladı, küresel dünya sisteminin esas oyuncusu oldu.

İşte yeni dünya düzeninin-kapitalist küresel dünyanın belirleyici dinamiği budur. Ama, bu böyledir diye, eski dünya da öyle hemen birden yok olup gitmiyor tabii! İçindeki kelebek kanatlanıp uçup gitmeye başlamış olsa da, ulus-devlet kabukları-sınırları halâ ortada duruyorlar! Çünkü, doğum süreci halâ devam ediyor! Devletler arasındaki eski dünyaya özgü ilişkiler halâ sürüp gidiyor. Eski dünya'nın egemenleri halâ kendilerini „yeni dünya düzeninin“ de egemenleri olarak görüyorlar! Çünkü halâ ne olup bittiğini kavrayamıyor onlar da. Kavramaları da mümkün değil zaten! İnsanlar ve toplumlar kendi yokoluş diyalektiklerini kavrayamazlar. Kavradıkları an da zaten kendi varlıklarında yok olmuş, yeniyle bütünleşmiş olurlar.

Şimdi, bu sürecin dinamiklerini biraz daha yakından ele almaya çalışalım: Yeni oluşumun en önemli kaldırıcının daha iyi kalitede ve daha ucuza üretmek olduğunu söylemiştik. Daha iyi kalitede mal üretmek hadi neyse, o, daha çok bilgiye sahip olmayla ilgili birşey. Ama ya daha ucuza üretmek, bu problemi nasıl çözecekti kapitalistler? Çünkü, iş bu noktaya gelince, işin içine direkt olarak üretim maliyetini etkileyen unsurlar giriyordu. İşçi ücretlerinden tutun da, sosyal devlet harcamalarına kadar, geride kalan "refah döneminin" mirası giriyordu! Tekelci kapitalizm, sömürgelerden elde edilen artı değerın bir kısmını da içerde kendi halkına, işçilerine dağıtarak belirli bir denge sağlamış, buna bağlı olarak da yaşam seviyesinin yükselmesine yol açmıştı. Tekel egemenliğinin sürdürülebildiği dönemde bu bir sorun teşkil etmiyordu. Bir parmak bal da kendi halkının-çalışanlarının ağzına çalmışsın ne olacaktı ki. Nasıl olsa sömürgelerden geliyordu yeteri kadar! **Ama şimdi artık bu bir sorun haline gelmişti. Çünkü, rekabet küresel bir boyut kazandığı halde, üretim, halâ maliyetlerin yüksek olduğu ulusal sınırların içinde yapılıyordu. Bu sorun nasıl çözülecekti? Sermayenin önündeki problem bu idi.**

Az gelişmiş, ya da gelişmekte olan ülkelere gelince: Buralarda işgücü bol ve ucuzdu; üretim maliyetini etkileyen diğer faktörler de çok düşüktü; ama buna karşılık, burada da "know-how", yani bilgi birikimi ve sermaye yetersizliği vardı. İşte, gelişmiş kapitalist ülke kapitalistleriyle gelişmekte olan ülkeler kapitalistleri arasındaki ilişki

¹¹ Bu konuyu sitede yer alan 5. Çalışmada-"Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin Esasları" ayrıntılı olarak ele almaya çalışmıştık. İsteyen bakabilir (www.aktolga.de)

ortamı böyle oluştu. Duvarlar yıkıldıktan sonra ortaya çıkan “tekleşmiş dünyada”ki küresel rekabet mücadelesi bu iki unsur arasındaki işbirliğini kaçınılmaz hale getirdi.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ulus-devlet yöneticileri, kapitalistler arasında doğan bu yeni işbirliği ortamına başlangıçta memnuniyetle yaklaştılar. Sonuç olarak, her iki tarafın da kazançlı çıkacağı bir işbirliğiydi bu. Bir süre böyle, zafer sarhoşluğuyla, “tekleşen dünya’dan”, “kapitalizmin zaferinden” bahsedilerek geçti! Ama sonra, işler değişmeye başladı. Her iki tarafın ulus-devletleri de bu gidişten rahatsız olmaya başlamışlardı! Önce, gelişmiş kapitalist ülkelerden başlayalım:

Fizik’teki “bileşik kaplar”ın ne olduğunu herkes bilir sanırım. İki kova düşününüz, öyle ki, bunlar bir boruyla alttan birbirine bağlı olsunlar. Bu kovalardan birini geliştirmekte olan ülkeler, diğerini de gelişmiş ülkeler olarak düşünelim. Sermaye, üretilen zenginlikler de kovaların içindeki su olsun. **“Yeni-küresel dünya düzeni” doğuncaya kadar bu su, şu ya da bu biçimde, hep az gelişmiş ülkelerin kovasından gelişmiş ülkelerin kovasına doğru akardı! Bu yüzden de, geliştirmekte olan ülkelerin kovası hep boş dururken, gelişmiş ülkelerin kovası dolar taşardı! Ulus-devletlerinin arkasına sığınan tekelci kapitalistler tekel egemenliği sayesinde az gelişmiş ülkelerin sütünü bir inek gibi sağarlardı adeta! Bu tekel kâr’ından gelişmiş ülkelerin halkı-çalışanları da alırlardı paylarını tabii! Buna bağlı olarak da toplumsal yaşam seviyesi buralarda bir hayli yükselmişti.**

Dünya tekleşip de, küresel rekabet mücadelesinde üstte kalabilmek için, sermaye üretim maliyetlerinin daha düşük olduğu az gelişmiş ülkelere doğru kaymaya başlayınca işler değişti! Bu o kadar önemli bir gelişmeydi ki, birkaç yıl içinde gelişmiş ülkelerdeki yatırımlar bıçak gibi kesilmeye başladı. Sırtına dolarlarını eurosunu yükleyen kapitalistler Çin’e, Hindistan’a, Türkiye’ye, Brezilya’ya.. üretim maliyetleri nerede düşükse, kim kendisine daha elverişli yatırım olanakları sunuyorsa oraya gitmeye başladılar! İnfomasyon teknolojisinin bu kadar geliştiği, küçük bir köy haline gelmiş bir dünyada üretimin nerede yapıldığı hiç önemli değildi artık. Hatta öyle ki, bir malın bir parçasını Çin’de, bir parçasını Polonya’da yaptırarak, sonra da bütün bu parçaları örneğin Türkiye’de biraraya getirip monte etmek bile mümkündü. Önemli olan, rekabet mücadelesinde en iyi kalitede ve en ucuza üreterek azami kâr’ı gerçekleştirebilmektir. Üretimin, yatırımların hangi ülkede olacağını sermaye açısından başka hiç bir anlamı kalmamıştı. Sermaye, sırtındaki “ulusal” etiketini hiç düşünmeden çıkarıverdi! Gelişmiş ülkelerin ulus-devlet yöneticileri de sap gibi ortada kaldılar!

Yapacak birşey kalmamıştı! Sermaye nerede ucuza üretebiliyorsa oraya gitmeye mecburdu. O gitmezse, rakibi gidecek, ondan daha ucuza ürettiği için de azami kârı o cebine indirecekti. Bırakınız azami kârı, iletişimin bu kadar geliştiği bir dünya’da rekabet mücadelesine ayak uydurmadan ayakta kalabilmek bile mümkün değildi artık. Ulus-devlet yöneticilerinin vatan-millet çığlıkları, “biraz da ülkenizi düşünerek yatırım yapın” çağrıları hiç yankı bulmuyordu. Sermayenin yeni vatanı bütün dünyaydı artık. Ulus-devlet kabuğu çatlamış, kuş pır diye uçup gitmişti-gidiyordu. Kimse de onu tutamıyordu! Sermayenin ulus devlet yükünü sırtından atarak geliştirmekte olan ülkelere doğru yönelmesi (yani akış yönünü değiştirmesi), yukarıda bahsettiğimiz bileşik kaplarda, suyun (sermayenin) gelişmiş ülkelere doğru tek yönlü akmasına yol açan basıncın (ulus devlet+tekel egemenliğine dayanan emperyalist sömürü mekanizmasının) ortadan kalkmasının bir sonucuydu. Bu baskı ortadan kalkınca, su (yani sermaye) büyük bir hızla yön değiştirerek tersine doğru akmaya başladı!

Sonuç: Gelişmiş ülkelerde yatırımlar, ekonomik büyüme dururken, geliştirmekte olan ülkelerde kapitalizm-üretici güçler hızla gelişmeye başladılar..

Şimdi, bir an için, gelişmiş ülke ulus-devletlerini iflâh olmaz dertleriyle başbaşa bırakarak gelişmekte olan ülkelere, buralardaki ulus-devletlere dönelim, ve bakalım buralarda neler oluyor. Herşey görünürde olduğu gibi güllük gülistanlık mı buralarda onu görelim!

Ulus devlet kabuğu gelişmekte olan ülkelerde de çatlıyor..

Aşağıdaki satırlar 2005 yılında yayınlanan bir çalışmamdan: “1923’den beri Türkiye’ye giren yabancı sermaye miktarı yirmi milyar dolar kadarmış; bu rakama, özelleştirme gelirleriyle birlikte bu yıl (2005) sadece bir yıl içinde ulaşılması bekleniyor”!¹² Bu türden haberleri bugün birçok gelişmekte olan ülke basınında görebilirsiniz.

İyi güzel, sermaye geliyor, üretici güçler-kapitalizm geliyor, ülke büyüyor da, bütün bunlar nasıl oluyor? Sermaye öyle elini kolunu sallayarak, “ben geldim” deyip içeri girerek, kolları sıvayıp hemen yatırıma-üretim mi başlıyor? Hayır! O kadar kolay ve mekanik bir süreç değil bu! Onun da belirli koşulları vardı yerine getirilmesi gereken! **Dış dinamik olan küresel sermaye, herşeyden önce içerde kendisine uygun bir işletme sistemi ve işbirliği yapabileceği bir iç dinamik arıyordu. Eski tekeli-ulusalci-devletçi işletme sisteminin yerine, ülkeyi küresel dünya sistemine bağlayacak serbest rekabetçi bir işletme sisteminin geçirilmesini istiyordu. Eski devletçi yapının ve işletme sisteminin içinde oluşmuş yerli burjuvazinin devletçi kabuklarını kırarak, çağdaş, rekabetçi, liberal-demokrat bir yapıya kavuşabilmesinin yollarını açıyordu. Yani küresel sermaye, işbirliği için değişimi şart koşuyordu. Ve hiç de geri adım atmıyordu bu talebinden! “Değişmek istemiyorsan, bu senin sorunundur” diyerek, çekip başka bir ülkeye gidiyordu!**

Önce, küresel sermayenin gelişmekte olan ülkelerin önüne koyduğu ve işbirliği için olmazsa olmaz bir şart olarak gördüğü bu “değişim reçetesini” bir görelim, bakalım içinde neler var:

Özel sektörü ekonomik büyümenin temel motoru haline getirmek, enflasyon oranını düşük tutmak ve fiyat istikrarı sağlamak, devlet bürokrasisini küçültmek, bütçe fazlası sağlanamasa bile olabildiğince dengeli bir bütçe yürütmek, ithal ürünler üzerindeki gümrük tarifelerini düşürmek, kotalardan ve yerel tekellerden kurtulmak, ihracatı arttırmak, devlete ait sanayi kuruluşlarını ve kamu iktisadi teşebbüslerini özelleştirmek, sermaye piyasalarını serbestleştirmek, para birimini konvertibl hale getirmek, ülkedeki sektörleri, hisse senedi ve tahvil piyasalarını doğrudan yabancı mülkiyete ve yatırıma açmak, ülke içindeki rekabeti olabildiğince arttırmak üzere ekonomiyi devlet düzenlemelerinden arındırmak, kamusal yolsuzlukları, sübvansiyonları ve rüşveti olabildiğince azaltmak, bankacılık ve telekomünikasyon sistemlerini özel mülkiyete ve rekabete açmak, yurttaşlara yerel ve yabancı emeklilik fonları ve yatırım fonları arasından seçim yapma fırsatını vermek. **Ve de, “yabancılara” ev-arsa-immobilien satın alabilme olanağını sağlayarak onlara göçmenliğin yolunu açmak. Yani, bütün kurum ve kurallarıyla küresel-serbest rekabetçi kapitalizm¹³-işletme sistemi-ülkeye yerleştirilirken, aynı zamanda ülke sınırlarını-topraklarını küresel göçe de açmak..**

¹² Bu satırlar “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimleri’nin Esasları’ndan” (2005), www.aktolga.de, 5. Çalışma.

¹³ Bu yeni “küresel serbest rekabetçi kapitalizm” artık eski tipten-ulusal sınırlar içinde gelişen “serbest rekabetçi kapitalizmden” farklıdır. Bu nedenle, onu-bu yeni kapitalizmi eski kavramları kullanarak tanımlarken dikkatli olmak, kavramların içeriklerinin değiştiğini dikkate almak gerekir. Örneğin, “serbest rekabet” deyince eskiden bundan anlaşılan tekel öncesi kapitalist rekabetti. Ama yeni tipten “küresel serbest rekabetçi kapitalizmde” artık büyük-küçük, tekel-tekel dışı gibi kavramlar anlamını kaybediyor. Örnek mi istiyorsunuz: Bugün en büyük diye baktığınız bir şirket, bir de bakarsınız kısa bir süre sonra çok daha ileri bir teknik geliştiren çok daha küçük bir şirket tarafından-teslim alınabilir!. Hatta bazan tek bir kişi bile bir adım sonrasının en büyük firmasının sahibi haline gelebilir. Facebook’u, Google’u düşününüz. Appel’i, Microsoft’u düşününüz..Güney Kore firmalarını düşününüz..Yeni dünya düzeninde

Çok dilli-çok kültürlü toplumların yolu böyle açılıyor işte. Sen istediğin kadar eski şarkıları söylemeye devam et!..

Dikkat edilsin, küresel-serbest rekabetçi kapitalist-işletme sisteminden bahsediyoruz! 17-18. yy'ların ulusal düzeydeki serbest rekabetçi kapitalizminden değil! Evet, bu iki sistemin de rekabet, açık olma, girişim özgürlüğü vs.yanları birbirine benziyor, ama arada çok önemli bazı farklar da var. **Ulusal düzeyde gelişen eski serbest rekabetçi kapitalizm, üretimin yoğunlaşp merkezleşmesiyle birlikte kendi inkârını yaratarak tekelleşmeyi doğurup, ulus devletle bütünleşme sonucunu vermişti. Yeni-küresel serbest rekabetçi kapitalizm ise, ulus devlet kabuğunu çatlatarak dünyaya açılmayı, üretici güçlerin dünya çapında gelişmesini temsil ediyor. Küresel sermayenin gelişmekte olan ülkelere girerken koyduğu „küresel-serbest rekabetçi kapitalist işletme sistemini benimseme“ ilkesini bu çerçeve içinde değerlendirmek gerekir. Bunun anlamı açıktır: „Kabuklarınızı kıracaksınız“ diyor küresel sermaye! Hangi „kabuklardır“ bunlar? Hiç uzatmaya gerek yok! Bu kabuklar, tek dil-tek kültüre dayanan ulus-devlet kabuklarıdır-daha başka bir deyişle de milliyetçiliktir, korunmacılıktır; kalın gümrük duvarlarının arkasında yerli despotlarla birlikte ot gibi yaşayıp gitmektir-. „Ulus-devlet duvarlarını yıkın ve ülkenizi küresel dünya sistemiyle bütünleştirin“ diyor sermaye. „Bunu yaparsanız ben de gelir ülkenize yatırım yaparım“ diye de ilave ediyor¹⁴.**

Şimdi sorarım size böyle bir ortamda artık tek dile, tek kültüre dayanarak yaşamı devam ettirmek mümkün müdür? Tek bir dile ve kültüre dayanan etnik-milliyetçi bir kimlik üreterek varolmak mümkün müdür. Mümkün müdür derken, böyle bir kimliğe-ideolojiye dayanarak gelişmek, ilerlemek, dünyaya açılmak mümkün müdür demek istiyorum tabi. Yoksa, kendi tekkenin içinde hu çeker gibi halâ eski sloganları tekrarlayarak kendini tatmin edebilirsin!

Çok kültürlülük bilişsel kimliğe doğru açılan bir kapıdır..

Küreselleşmenin kültürleri etkileşme içine sokarak yerel olanla küresel olanı birbirine bağladığını-bütünleştirdiğini söyledik. Peki bu sürecin ucu nereye varıyor, çok dilli çok kültürlü bu küresel etkileşme olayı nasıl bir kimliğin ortaya çıkmasına neden oluyor? Tek bir kültüre ve anadile bağlı olarak ortaya çıkan yerel kimliklerle, çok dilliliğe-çok kültürlülüğe dayanarak ortaya çıkan küresel kimlik arasındaki ilişki nedir, bu ilişki nasıl kuruluyor? İşte şimdi soru budur!

Çok dilli-çok kültürlü küresel kimlik insanı kaçınılmaz olarak bilişsel bir kimliğe doğru götürür (üst kimlik). Bilinç dışı olarak ortaya çıkan yerel-kültürel kimlik ise duygusaldır (alt kimlik).

Peki, “çok kültürlülük” neden insanı kaçınılmaz olarak bilişsel bir kimliğe götürüyor?

Çok basit! Çok kültürlülük, yani birden fazla anadille birlikte birden fazla kültüre de sahip olmak, insanı (ister istemez) bilinç dışı olarak sahip olunan bu yaşam bilgilerini-kültürleri-mukayeseye etmeye, bunu yaparken de otomatik olarak bilince çıkarmaya götürür. Bilinç dışı olan bir bilgiyi bilince çıkardığın an ise, onu sorgulamaya ve bilişsel hale getirmeye başlarsın. Bu durumda bu bilgiler artık hiç sorgulamadan sahip olunan ve gereği yerine getirilen bilinç dışı bilgiler olmaktan çıkarlar. Bunlar neden böyledir, geçerlilik sınırları nelerdir bu ortaya çıkar (örneğin, bu durumda, ne zaman selamün aleyküm denilir, ne zaman hallo-Guten Tag denilir vs. bunlar bilinçli hale gelirler!). Biri tutupta sana Türk milliyetçiliği propagandası yapmaya kalktığı zaman, dünyanın en gelişmiş dili Türkçedir, en zengin kültür de Türk

belirleyici olan artık bilgidir..Kim daha fazla bilgiye sahipse, kim yeni bilgiler üretebiliyorsa en büyük odur artık..

¹⁴ Dünün “yabancı sermaye düşmanı”-“antiemperyalistlerini”-bugün gerici-ulusalcılar-ulusalcı solcular-haline getiren diyalektik budur işte!

kültürüdür falan gibi Türk olmaktan kaynaklanan duygusal alt kimliğine hitab ettiği zaman sen hemen bunun ne olduğunu iyot gibi açığa çıkarıverirsin! Neden? Çünkü artık dünyaya bakarken, bilinçdışı duygusal kimliğini temel alan tek bir koordinat sistemi yoktur senin kafanda. O iki anadil-iki kültür gerçeği var ya, işte bu zemin-bilgi temeli- daha işin başında senin olaylara ve süreçlere bilinçdışı olarak tek bir koordinat sisteminden bakmanı engelleyen bir faktör olarak ortaya çıkacaktır. İşin içine otomatikman mukayese ederek bakabilme faktörü gireceği için, bu da seni kaçınılmaz olarak düşünmeye ve olayları ve süreçleri bilişsel olarak açıklamaya götürecektir..

Daha ileri gitmeden önce size bu noktada biraz kendi hayat hikayemden bahsetmek istiyorum, çünkü direkt olarak bu konuyla ilgili: Oniki Eylül döneminden beri Almanya'da yaşıyorum. Burada evlendim, eşim de Türkiye kökenli-o benden on sene önce gelmiş buraya okumak için- ve iki kızım doğdu bu ülkede.

Evde çocuklarla Türkçe konuşarak başladık işe. Çünkü biz de zaten kendi aramızda Türkçe konuşuyorduk. Hani çocuklar Almanca öğrensinler falan diye kendimizi zorlayarak hiç öyle sunni çabaların içine falan girmedik. Yani, üç yaşına gelipte anaokuluna ("Kindergarten") gidene kadar çocukların her ikisi de hiç Almanca öğrenmediler ve biz de bunu hiç sorun yapmadık. Sonra, üç yaşında Kindergarten'a başladı çocuklar. Hatta büyük kızımın gittiği Kindergarten Katolik Kilisesine bağlı bir Kindergarten'dı. Bunu da hiç problem yapmamıştık..

Ama Kindergarten deyince bu arada, konuyla ilişkili olduğu için bir de hatıramızı anlatayım size! Biliyormusunuz, Almanya'da Kiliselere bağlı Kindergarten'lar, okullar, hastaneler falan var!. Konu bu olmadığı için-Türkiye'de "laiklik" adına böyle şeylerin mümkün olamayacağını falan bir tarafa bırakıyorum şimdi! Büyük kızımın gittiği Kindergarten Katolik Kilisesine bağlıydı dedim ya, çocuk birgün eve gelince dedi ki, "baba bugün bize Jesus'u anlattı öğretmen, onun nasıl göğe uçtuğunu anlattı". Bayağı etkilenmişti çocuk bundan! Ne yapacaksın bu durumda? Çocuğu Kindergarten'den almak mı gerekiyordu?. O zaman ben ne yapmıştım biliyor musunuz: Ellerimi iki yana açıp, sanki bir kuş kanatlarını çırparak uçuyormuş gibi yaparak, "bak bak Elif" demiştim, "ben de şimdi uçuyorum Jesus'un yanına"! Elif'in, o üç yaşındaki çocuğun cevabını hiç unutmuyorum! Bana bakıp gülererek, "baba hiç insanlar uçar mı, sen deli mi oldun"!..Ben de zaten bunu bekliyordum! Dedim ki ona: "Bak bu söylediğin doğru işte, insanlar uçamaz, ama unutma Jesus da bir insandı, ama onlar öyle inanmışlar, sen öyle herşeye hemen inanıvermeyeceksin, üzerinde biraz düşüneceksin"..Bitti! Ondan sonra biz Eliften hiç böyle şeyler duymadık.

Sonra, okula gidince iki yıl da isteğe bağlı din derslerine katılmıştı Elif. "Ben öğrenmek istiyorum, hem sonra not ortalamama da etkisi oluyor" demişti. Biz de olur demiştik. Çok iyi de notlar alarak not ortalamasını da yükseltmişti sonunda!."Artık öğrenecek birşey kalmadı, aynı şeyleri tekrar edip duruyorlar" dedikten sonra da kendiliğinden vazgeçmişti din derslerine katılmaktan.

Sonra Elif ne mi oldu diye soruyorsunuz: Elif'in Almancayı Kindergarten'da öğrendiğini söylemiştim. İlkokuldan sonra, başarılı olduğu için Gymnasiuma devam etti Elif-lise-Gymnasium'da, Almanca'dan, hep en yüksek not olarak 1 aldı. Hatta Alman öğretmenler diğer çocuklara Elif'i göstererek "bir Türk çocuğu" 1 alıyor da siz alamıyorsunuz" falan diye kızıyorlardı! Üniversite'de Cognitive Science okudu Elif. İngiltere'de Master yaptıktan sonra şimdi de Amerika'da Google tekniğini geliştirmek üzerine-Question-Answering-doktorasını yapıyor. Geçenlerde bu yazı üzerinde düşünürken skyp'ta Elif'e sordum: "Elif senin ana dilin ne"? Türkçe ve Almanca, herikisi de baba" dedi. Peki dedim, "sen nesen, Türk müsün yoksa Alman mısın"! "O nasıl soru baba" dedi Elif, "ben Türkiye kökenli, anadilleri Türkçe ve Almanca olan (yani iki anadilli) bir dünya vatandaşıyım! Ha, bu arada söyleyeyim, Elif'in İngilizcesi de-anadil değil ama o düzeyde..bir de Hintçe biliyor Elif. Şimdi de tutturmuş Arapça öğreneceğim diye! "E, lazım oluyor baba" diyor!

Aynı soruları küçük kızıma da sordum-o da şimdi Tıp okumaya başladı burada-onun verdiği cevaplar da Elif'inki gibiydi. Yani onun da iki anadili vardı, ve o da çok dilli-çok kültürlü bir dünya vatandaşıydı..

Bu durum sadece bizim çocuklar için mi böyle diyerekten aynı soruları burada birçok göçmen çocuklarına da yönelttim. Hemen hemen hepsi de benzer cevaplar verdiler. Gerçi henüz daha dünya vatandaşı olduklarının bilincinde olmayan bazıları bu konuda birşey söylemediler ama, iki tane anadilleri olduğu konusunda hepsi de sanki görüş birliği içindeydiler.

PEKİ BÜTÜN BU AÇIKLAMALARDAN ÇIKAN SONUÇLAR NELERDİR?..

1.Belirli bir anadile, ya da birden fazla anadillere sahip olmak, anadilini-anadillerini-öğrenmek, konuşabilmek, bu dillerde yazıp çizebilmek, öğrenim görebilmek, hertürlü sanatsal veya bilimsel faaliyetlerde bulunabilmek insanların en doğal hakkıdır. Çünkü anadil-diller insanların bilinçdışı duygusal alt kimliklerinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Bunlar, aynı sürecin içinde birlikte oluşurlar. Bundan hiçbir şekilde vazgeçilemez.

2.İnsan toplumsal olarak kendini üretirken, bilinçdışı alt kimliğinin yanı sıra bir de kendisine bilişsel üst kimlik üretir. Çünkü, üretim faaliyeti bilişsel bir faaliyettir. Sadece duygusal-etnik alt kimlikle üretim faaliyeti içinde yer alamazsın-üretken olamazsın! Bunun en basit açıklamasını hayvanlarda görürüz. Hayvanlar bilişsel bir kimliğe sahip olmadıkları için üretmezler. Daha başka bir şekilde de bunu şöyle açıklayabiliriz: Bir insan etnik-duygusal alt kimliğiyle Türk ya da Kürt olduğu için işçi ya da işveren olamaz! Ancak, Kürt, ya da Türk kökenli işçiden veya işverenden bahsedilebilir! Modern, gelişmiş kapitalist bir sistem insanları bilinçdışı duygusal-etnik alt kimliklerine göre tanımlamaz! Bu durumda esas olan, varoluş koşulları belirli bir etnisiteye ya da devlete bağlı olmayan, varoluş koşullarını-üretim faaliyeti içinde kendi özgür davranışlarıyla gene kendisi oluşturan vatandaşlık statüsüdür.

3.Devlet işin neresinde olmalı? Örneğin, Türkiye'de devlet "Milli Eğitim Bakanlığı" programına hemen bir de Kürtçe eğitimi mi eklemelidir! Hayır! Birkere, önce "Milli Eğitim Bakanlığının" önündeki şu "Milli" kelimesinin çıkarılması gerekiyor! Ne demek "Milli Eğitim"? Eğitim olayı bilişsel bir olaydır. İki atom hidrojenle bir atom oksijen birleşince bir su molekülü ortaya çıkar. Bu bilişsel bir bilgidir. Okullarda öğretilmesi gereken de bu türden bilişsel bilgilerdir. "Millilik" ise alt kimliğe ait bilinçdışı-duygusal bir bilgidir. Okulda öğrenilemez bu! Toplumsal yaşam içinde bilinç dışı olarak öğrenilebilecek kültürel-duygusal yaşam bilgileridir bu türden şeyler. Bir toplumun fertleri arasındaki duygusal birliği-dayanışmayı hayatın kendisi sağlar. Siz bunu okulda öğrenilecek bir bilgi haline getirdiğiniz an onun adı ideoloji olur! Kemalist dönemden kalma, devletin istediği tipten-devşirme insan yetiştirme politikasının-yani toplum mühendisliğinin bir kalıntısıdır bu tür şeyler! Belirli bir etnik-duygusal alt kimliği toplumda herkesi bağlayacak şekilde bilişsel anlamda üst kimlik haline getirmeye kalkıştığınız an herşey altüst olur, ortalık birbirine girer!

Peki o zaman nasıl olacak? Çok açık: Devlet bu konuyu-anadilde eğitim konusunu yerel yönetimlere bırakmalıdır. Elbette ki gene merkezi bir eğitim politikası, merkezi bir program ve denetim olmalıdır; ama bunun ötesinde, yerel yönetimlerin insiyatiflerine bırakılmalıdır olay. Örneğin, hiç Türkçe bilmeyen çocukların bulunduğu yerlerde Türkçe ve Kürtçe konuşan öğretmenlerin bulunduğu anaokulları açma sorunu, ya da Kürtçe eğitim verecek okulların devreye sokulması konusu..bunlar hep yerel yönetimlerin yetkisi altında olmalıdır. Burada önemli olan şudur: Eğitim olayı hertürlü milliyetçi-ideolojik ön yargılardan uzak olarak ele alınıp yürütülebilmelidir. Bir insan çocuğuna Kürtçe eğitim verilmesini istiyorsa bunun olanaklarına da sahip olabilmelidir. Eğer bir yerel yönetim bunu başaramıyorsa bir dahaki seçimde bu türden bir vaatle işbaşına gelecek başka bir yönetimi göreve getirebilmelidir aileler. Aynı

şekilde, merkezi yönetime ilişkin olarak da, hangi parti neyi vaat ediyor onu bilerek kendi düşüncelerine uygun olan politikaları destekleyebilmeli, kendi gelecekleri üzerinde kendileri karar verebilmelidir insanlar.

Niye korkuluyor ki onu anlamıyorum ben. Şunu herkes bilmelidir ki, hayatın akışını ideolojiler belirleyemez artık günümüzde. Elbette belirli ideolojilerin etkisi altında olan insanlar da vardır bu ülkede, ama üretici güçlerin-küreselleşmenin bu kadar geliştiği bir dünyada artık belirleyici olan ideolojik tercihler değildir. Aileler çocuklarının hangi dilden eğitim göreceğini düşünürken daha sonra onların nerede ve nasıl iş bulabileceklerini ön planda tutacaklardır. Tutmak zorundadırlar. Çünkü ideolojiyle karın doymuyor artık bu dünyada!.Bakın, benim kızım bile ta Amerikaya gitti iyi bir mesleğe sahip olabilmek için. Ben istesem de onu yanımda tutamazdım artık!..

Anadil ve “anadilde öğrenim” olayını 19-20.yy’ların ulus devlet mantığıyla ele almak çağ dışıdır!. Çok dilliliğin, çok kültürlülüğün gittikçe belirleyici hale gelmeye başladığı bir dünyada eğer bir insanın birden fazla anadili varsa, bunlardan sadece birini-etnik kökenine denk düşeni öne çıkararak, “anadilde eğitim” olayını “ulus yapıcı”-milliyetçi-etnik bir zemine-ideolojik bir zemine- çekmek yanlıştır. Örneğin Türkiye’de sayıları 15-20 milyonu bulduğu söylenen Kürtlerin hepsinin ana dili sadece Kürtçe midir? Bu insanların etnik kökenleri Kürt, o halde ana dilleri de Kürtçedir-Kürtçe olmalıdır denilebilir mi? Aynen Almanya’da bizim çocuklar gibi, nasıl bu çocuklar için Almanca da artık ikinci bir anadil haline gelmişse, Türkiye’deki Kürtlerin büyük bir kısmı için Türkçe de bugün artık ikinci bir anadil olmuştur. Ve bu kötü birşey değildir. Bunu “asimilasyon” falan diye küçümsemek, yok farzetmek kör milliyetçilikten başka birşey olmaz!. Hindistan’da da insanların büyük bir kısmı İngilizce konuşuyorlar bugün. Artık ulus devlet olacağız diye İngilizceyi yasaklasınlar mı yani şimdi! Hem sonra, 150 tane dil konuşuluyormuş orada. Ulus devlet mantığıyla nasıl çözeceksiniz bu problemi. Hangi “anadil” ulus yapacak Hindistanı! Ben size söyleyeyim, eğer Hindistan’da illaki “ulus yapıcı bir dil” arayacaksanız (!) bu Hindu’dan da öteye İngilizce olacaktır! Ben bunu anlamıyorum bir türlü, tamam bir zamanlar İngiliz sömürgesiydi Hindistan, ama insanlar bu arada İngilizce de öğrenmişlerse kötü birşey midir bu! Hep o eski “solcu” düşünceler bunlar!. Şimdi bunlara bir de milliyetçilik eklendi o kadar! Bunlar insanların somut kazanımlarıdır, niye elinin tersiyle bir yana iteceksin ki.

Bir insan ikinci-ya da üçüncü- bir dili de eğer çocuk yaşlarında-okula gidene kadarki süre içinde-bilinç dışı bir şekilde öğrenmişse bunlar artık onun anadilleridir. Herşey ortama, çevreye bağlı. Hem sonra, insanlar illaki ulus haline gelelim diye kendilerini zorlayarak ulus olmazlar-bu bir toplum mühendisliği olayı değildir- Tarihsel akışın kendisi bir toplumu ulus yapar, ya da yapmaz. Burada önemli olan özgür olabilmektir. Hiçbir baskıya maruz kalmadan gelişebilmektir. İlla ki ulus haline gelince özgür olunur diye birşey yoktur! Hele bu öyle toplum mühendisliği metotlarıyla gerçekleşen birşeyse! Gördük işte Kemalist ulus yapıcılığının ne olduğunu. Bugün eğer Türkiye toprakları üzerinde Türkiye ulusu (bakın Türk ulusu demiyorum) diye birşey varsa bu Kemalist toplum mühendisliğinin ürünü değil, Türkiye’de kapitalizmin gelişmesinin ürünüdür. Sorarım size, bu ülkede ekonomik yaşantı birliğini toplum mühendisliği mi sağladı? Kim evet diyebilir buna? Peki duygusal bir birlik mi yaratabildi Kemalizm-toplum mühendisleri? Görüyoruz işte o “duygudaşlığı”, bir 19 Mayıs bayramı bile birlikte kutlanılamıyor! Peki ne kalıyor geriye, Türkçe mi? Bir dil bir ulusu yaratmak için yeterli midir. Siz istediğiniz kadar “Güneş Dil Teorileri” icat edin, yeterli oldumu bu türden çabalar “Türk ulusu” yaratmak için! E, ne kaldı geride, sınırlar mı? Onu da görüyoruz işte, kendi dağlarını bombalar hale geldi sizin yaratmaya çalıştığınız o “Türk ulusu”! Bu mudur özenilecek olan!

Türkiye’de bütün o Türk-Kürt-Çerkez-Laz alt kimliklerinin yanı sıra bir de Türkiyelilik üst kimliği oluşmuştur artık. Eğer hala ulus olacaksa bunun adı, bu artık “Türk ulusu” değil, Türkiye ulusudur. Bir kere bu gerçeği görelim ve ona sahip çıkalım bakalım.

Bakın o zaman o “sağcı”-“solcu” Türk ve Kürt milliyetçileri-ulusçuları iyot gibi nasıl açığa çıkacaklar.

4-Son bir nokta daha! Deniyor ki, “açın okuyun yakın tarihimizi, herşey o kadar benziyor ki bugüne! O zaman da böyle başlamıştı süreç; sonra, anadilde eğitim, özerklik falan derken koskoca Osmanlı parçalandı dağıldı. Eğer böyle devam ederse şimdi olacak olan da budur”!.

Şu doğru! Yüzeysel olarak baktığınız zaman gerçekten de dünle bugün arasında benzeyen çok şey var görünürde! O Balkan milliyetçiliğinin doğuşu, sonra Ermeni milliyetçiliği, Arap milliyetçiliği..bunların kullandıkları pozitivist devrimci yöntemler, terör..arkalarındaki Batı’lı ülkeler-Rusya gerçeği..ve ennihayet, aynı sürecin içinde doğan Türk milliyetçiliği, ve bunların kendi aralarındaki kavgalar, Osmanlı’yı paylaşma savaşları..Bütün bunlar ne kadar da benziyor bugün olup bitenlere! Türk milliyetçiliğiye, o, bugün de alın işte ben burdayım diyor. O zamanki Balkan, Ermeni milliyetçiliklerinin yerini ise bugünkü Kürt milliyetçiliği almış durumda! Otuz yıldır yaşanan şu kaosa bir bakın hele, ne farkı var bütün bunların bir Abdülhamid döneminden!.

İyi güzel de, bir şeyi unutuyoruz galiba! Bugün bir de, gelişmiş bir kapitalizm gerçeğiyle birlikte modern bir Türkiye toplumu var artık ortada!

Dün yaşananlar, kapitalizm öncesi antika bir toplum olan Osmanlı toplumunun gerçeği idi. Antika yapısını-varlığını kurtarmak için hertürlü değişimin önünü kesen Osmanlı kendi sonunu kendisi hazırlamış, sonunda da, artık bir tür halklar hapisanesi haline gelmişti. Sistem, üretici güçlerin-kapitalizmin gelişme yolunu açarak yeni tipte bir üst kimliğin gelişmesine olanak tanımadığı için, sistemin içinde yer alan halklar da kendi duygusal alt kimliklerini temel alarak etnik düzeyde kurtuluş yoluna girmişler, Batı kökenli pozitivist devrimci-milliyetçilik anlayışıyla kendi etnik kimlikleri üzerine Batı’nın Oryantalizm ideolojisine uygun bir kimlik inşa etme yoluna girmişlerdi¹⁵. O zamanki bütün o “milliyetçi” kimliklerin özü bu idi. O zamanın modası içinde gelişen “Türk kimliğinin” özü de bu idi!. Zaten işte bu yüzdendir ki, daha sonra buna karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkan Kürt milliyetçi kimliği de aynı potada oluşmuştur.

Bugün ise artık ortada gelişmiş bir kapitalist toplum gerçeği var. Hem de kendi varoluş koşullarını küreselleşme sürecinin içinde bulan kapitalist bir toplum. İhracata bağlı olarak yaşayan-varlığını devam ettiren böyle bir toplumun ulusal sınırlar içinde kalarak yaşamı devam ettirme şansı yok artık. Yani, hiç kimse istemese de dışa açılmaya, geçmişin ulusalcı ideolojik kalıntılarını yoketmeye mecbur bu toplum. Bunun yolunun ise demokratikleşmeden geçtiğini çok iyi anlamış vaziyette. Demokratikleşme ve bütün duygusal-kültürel alt kimliklerin üstünde bilişsel bir üst kimlik yaratarak küresel demokratik devrim sürecinin içindeki yerini sağlamlaştırma bu toplumun şiarı-varlığını devam ettirebilmesinin ön koşulu haline gelmiş artık bugün. Başta Türkiye burjuvazisi olmak üzere Türkiye halkı bu varoluş çizgisini çok iyi kavramış durumda. Hatta öyle ki, bu sürecin (en azından) bölgesel düzeyde lideri haline gelmeye bile çalışıyor Türkiye. Eski Osmanlı coğrafyasında yeni tipte AB benzeri ulus ötesi bir birliği hedefleyerek ulus ötesi-demokratik devrimci bir politika izlemeye çalışıyor. Bu nedenle, Osmanlı’nın son dönemiyle günümüz Türkiye’sini kıyaslamak son derece yanlıştır. Osmanlı’nın yapması gerekte yapamadığını-bizzat kendi antika varlığı buna engel olduğu için yapamadığını- yapıyor bugün Türkiye. Hem de yolundan eskinin Osmanlı artığı o kalıntılarını temizleyerek yapmaya çalışıyor! Bir yandan Osmanlı artığı antika devletçi yapıyı parçalarken, diğer yandan da anayasal vatandaşlık zemininde yeni bir üst kimlik yaratarak demokratik cumhuriyetini inşa etmeye çalışıyor. Hani o, gölge etmeyin

¹⁵ Osmanlı’dan „bağımsızlığını“ sağlayan Yunanistan’ın ve Bulgaristan’ın ilk krallarının Alman olduğunu biliyormuydunuz!! İşte böyle bir milliyetçilikti bu pozitivist milliyetçilik!.Bu Oryantalizmin-ve onun gölgesinde gelişen pozitivist devrimciliğin yemediği halk kalmamış dünyamızda!!

**başka ihsan istemez sözü var ya, bütün o Osmanlı artığı “sağcı”-“solcu” pozitivistler
bu söze uysunlar yeter!..**